

'Het land van droomen en dichten'

Augusta de Wits feiten en fantasieën over Indië

Arnoud Arps

Midden in drukke steden is het me soms geweest als wandelde ik door den droom van een blijd dichter. En aan het strand, op de wijde rijstvelden, in inlandsche huisjes heb ik dingen gezien en gehoord, waarvan de herinnering al een vreugde is.¹

Anna Augusta Henriette de Wit (1864-1939) werd geboren te Siboga in Indië. Als dochter van Jan Carel de Wit, resident op verschillende plaatsen in de kolonie, bracht zij haar jeugd door op Sumatra en Timor. Toen zij de leeftijd van tien jaar had bereikt, vertrok zij naar Nederland, waar zij haar middelbare school zou doorlopen. Daarna trok zij naar Londen en Cambridge om talen en geschiedenis te studeren. Na jaren in Nederland en Engeland te hebben doorgebracht, ging zij in 1894 terug naar Indië om als docent Engels, Duits en geschiedenis te gaan werken aan de HBS voor meisjes. Hierna werd De Wit medewerkster aan een Singaporees dagblad, *The Straits Times*, waarvoor zij impressies van Indië vastlegde. Ze schreef over haar eerste indrukken na aankomst op Java, over hotels en huizen en de onvermijdelijke rijsttafel, en over de reizen die ze op Java maakte. Deze impressies en reisverhalen werden later gebundeld en in 1898 uitgegeven onder de naam *Facts and Fancies about Java*.² Het boek verscheen in het Nederlands onder de titel *Java, feiten en fantasiën* (1905).³

Den Oost als wonderland

En waarom spreken kinderen en eenvoudige lieden bij ons nog heden ten dage van 'den Oost', als van een wonderland? Dat wonderland was het dat ik eenige jaren geleden ging zoeken, het Indië van mijn kinder-herinneringen. Ik vond een ander. Maar niet een minder, niet minder fantastisch, noch minder mooi.⁴

Toen Augusta de Wit in 1894 naar Nederlands-Indië terugkeerde, ging zij op zoek naar het wonderland uit haar kinderjaren. Deze drijfveer legt zij uit in het voorwoord, waar zij zich de vraag stelt waarom kinderen en eenvoudige lieden over de Oost als een wonderland spreken. Op die manier positioneert De Wit zich ten opzichte van kinderen en eenvoudige lieden: het zijn kinderen en eenvoudige lieden die

Portret van Augusta de Wit. Collectie Letterkundig Museum.

Indië als een wonderland beschrijven. Zijzelf hoort daar niet bij. Zij is immers geen kind meer en eenvoudig is zij evenmin; haar studies onderstrepen dit. Hierdoor impliceert De Wit dat zij meer kennis van zaken heeft en daarom een objectievere kijk op Indië heeft. De Wit kijkt niet met een kinderlijke of eenvoudige blik naar Indië, maar haar beschrijvingen in het boek stemmen overeen met de werkelijkheid: het zijn feiten, zo is de suggestie.

In de titel van het boek maakt De Wit onderscheid tussen deze feiten en fantasieën. Aan de ene kant zijn er de 'stevige solide feiten omtrent Java' en aan de andere kant de 'luchtige fantasieën, de legenden en droomen'.⁵ Hier voegt De Wit aan toe dat 'de fantasie even wezenlijk is als de werkelijkheid, dat droom en verdrichtsels even getrouw de dingen zooals ze zijn, weergeven, als het nuchterste proza'.⁶ Zo suggereert De Wit nogmaals de objectiviteit waarmee zij haar 'feiten' over Java beschrijft.

Het wonderland dat De Wit bij terugkomst zocht, vond zij echter niet. In plaats daarvan vond zij een ander, niet minder fantastisch en minder mooi, Indië. Haar

bewondering voor de gebieden waar zij doorheen reisde, blijkt uit de vele beschrijvingen die zij ervan maakte. Deze werden in Nederland door veel critici geroemd. Zo schreef Conrad Théodore van Deventer over *Java, feiten en fantasiën* dat De Wit daarin 'de Indische natuur in al zijn schoonheid zo liefdevol heeft weergegeven'.⁷

Niet onbelangrijk is dat van Deventer niet alleen De Wits natuurbeschrijvingen roemt, maar ook haar afschilderingen van de mensen in Indië. Zo stelt hij: 'even mooi als de natuur weet ze ook de mensheid en het leven te zien'.⁸ Door de esthetiserende manier van haar natuurbeschrijvingen portretteerde De Wit een ideaal, paradisijselijk Indië. Maar bij die afschildering van mens en natuur, die Van Deventer zo liefdevol vindt, moeten enkele kanttekeningen geplaatst worden.

Van Deventer beoordeelde *Java, feiten en fantasiën* en de esthetische kwaliteiten ervan vanuit een koloniaal perspectief. Maar wie de representaties van natuur en mens in het boek vanuit een postkoloniaal perspectief bestudeert, komt tot andere inzichten. Uit een kritische analyse van deze representaties blijkt dat *Java, feiten en fantasiën* op verschillende manieren het koloniale gedachtegoed uitdraagt. Deze analyse toont aan dat de feiten uit de titel niet zo objectief zijn als ze op het eerste gezicht lijken. Allereerst wijs ik op enkele expliciete en impliciete uitingen van het koloniale gedachtegoed in de tekst, daarna volgt een analyse op basis van enkele theoretische inzichten.

Elfen en kabouters van dien betooverden tuin Java

Zoals gezegd dragen de natuurbeschrijvingen in *Java, feiten en fantasiën* bij tot het beeld van een schilderachtig en geïdealiseerd Indië. Dat niet iedereen enthousiast was over het boek, onthult Joop van den Berg in zijn artikel '100 jaar Feiten en fantasiën over Java' (1998). Hij haalt E. du Perron aan die van mening was dat De Wit 'simplistisch-schoolse opvattingen omtrent het leven' had, een visie waarmee van den Berg instemde.⁹ In het boek worden de Javanen immers beschreven als kinderen met de bijbehorende kinderlijke eigenschappen. Zo schrijft De Wit over de ogen en blik van Javaanse kooplieden: 'de bruine oogen met dien blik van nadenkelijke – of juist gedachte-loze? – tevredenheid, dien wij in het Noorden slechts kennen in de oogen van kindertjes als ze liggen te kraaien in moeders schoot'.¹⁰ Niettemin oordeelt Van den Berg: 'hoe simplistisch haar visie op de Javaan dan ook moge zijn, zij schreef tenminste met veel respect over de Javaan en zij beschouwde hem als een volwaardig mens. Weliswaar een mens die nog veel moest leren, maar wel een mens'.¹¹

Dit is maar half waar, want De Wit doet dit lang niet altijd. Zo schrijft ze in het hoofdstuk 'Een Indisch thuis' over de rol van de baboe bij de opvoeding. Nadat zij de baboe geïntroduceerd heeft als de 'bruine beschermengel' en 'bijna zijne Voorzienigheid' van het Indische kind, vertelt zij hoe het kind naar bed wordt gebracht.

Eerst zingt de baboe een lied met 'eentonig klagende melodieën' en dan 'spreidt ze haar mat op den grond en gaat voor het bedje liggen slapen, als een trouwe hond, die zijn meesters slaap bewaakt.'¹² De baboe wordt hier beschreven als of op zijn minst vergeleken met een dier. Nog een stap verder gaat De Wit in een andere vergelijking, waarin de Javaan vergeleken wordt met mythische wezens als elfen en kabouters:

Zij hadden eene groote bekoring voor mij, niettegenstaande hunne stompen trekken en magere ledematen; en mij docht dat zij, indien al niet de elfen, dan toch wel de kabouters konden zijn van dien betooverden tuin, dien de menschen Java noemen. Maar – en dat stoorde mijn droomen met open oogen – de grove commandostem van den bootsman weerklonk op het dek; en zooals kabouters 't ook immers plegen te doen, als nuchtere proza-menschen er aankomen, fluks verdwenen al de bruintjes.¹³

Deze representaties van de inheemse bevolking horen tot de expliciete uitingen van het koloniale discours. In haar boek staat echter ook een veelvoud aan impliciet koloniale beschrijvingen die een bepaald beeld scheppen van de Javanen en het leven in Indië. Deze uitingen, die op een andere manier bijdragen aan de verstandhoudingen en beeldvorming, vereisen een nauwkeuriger analyse van de tekst. Vaak lijkt het bijvoorbeeld alsof De Wit iets positiefs beweert over de inheemse bevolking, maar zodra ze dit gedaan heeft, haalt ze dat meteen weer onderuit. Zo beschrijft zij hoe Javanen een offer brengen aan de goden. Ze offeren voedsel en de geuren aan de goden om vervolgens het offer gezamenlijk op te eten. Hierbij worden, aldus De Wit, 'vroomheid en goede sier in een en dezelfde daad' verenigd. Maar dit positieve beeld wordt meteen daarna bijgesteld door haar opmerking: 'Het zou wat onvriendelijk zijn te gaan onderzoeken of vroomheid dan wel eetlust de drijfveer zij'. Bovendien had De Wit eerder al de vroomheid in twijfel getrokken, toen zij stelde dat het offeren een trek is 'waarvan men nooit precies weet of men er een diep geestelijken zin in moet zoeken, dan wel de meest naïve en zinnelijke zelfzucht'.¹⁴

Impliciet negatief over de inheemse bevolking is De Wit in een passage waarin zij de Chinese wijk van Batavia inrijdt. Als ze de brug naar Kampoeng Baroe is overgestoken, heeft ze het gevoel in een andere wereld te zijn terechtgekomen: 'de breede straat is vol hotsende karren en vrachtwagens; ze gonst van bedrijvigheid, en de menschen bewegen zich met eene energie en een levendigheid, die men nooit van Javanen ziet. Dit is de Chineesche wijk.'¹⁵ Javanen ontbreekt het aan de energie en levendigheid die Chinezen wel eigen is. In een enkele zin weet De Wit zowel de Javanen als de Chinezen impliciet te stereotyperen.

Deze impliciete en expliciete uitingen laten zien dat het koloniale gedachtegoed op verschillende manieren in het boek voorkomt. Wat het effect hiervan is, zal uiteengezet worden aan de hand van een aantal concepten die Mary Louise Pratt ontwikkeld heeft.

Baboe met kind, Java,
prentbriefkaart, circa 1900.
Collectie KITLV.

Een driehoekige schitterplek, een groot hart van vuur

We hadden met den trein al het grootste gedeelte van onzen weg naar Tandjong Priok afgelegd, toen de zon opging, of liever toen zij verscheen. Geen dageraads-rood en goud had aan den oostelijken hemel geblonken; alleen was het twijfelachtige licht, dat over het landschap hing, gaandeweg klaarder geworden, toen plotseling, op eenige hoogte boven den horizont, een driehoekige schitterplek uit brak, een groot hart van vuur. Dat was de zon.¹⁶

Dit is een van de vele natuurbeschrijvingen van De Wit en een mooi voorbeeld van hoe Indië voor haar in de eerste plaats het land van de ongeëvenaarde schoonheid van de natuur is.¹⁷ Over haar bewondering van de Indische natuur schreef Olf Praamstra: 'Pagina na pagina getuigt zij in deze stijl van haar bewondering voor de Indische natuur, en het is juist om deze natuurbeschrijvingen dat zij aanvankelijk in de kritiek

zo uitbundig geprezen wordt. Haar stijl is een schoolvoorbeeld van de *écriture artiste*, van het "schilderen met woorden".¹⁸ Mary Louise Pratt heeft laten zien dat esthetische natuur- en landschapsbeschrijvingen in reisverslagen een bepaalde visie creëren. Met behulp van het concept 'Victorian discovery rhetoric' beargumenteert zij dat imperialistische reizigers zowel kwantitatieve als kwalitatieve waarde aan hun ontdekkingsreizen toekennen door gebruik te maken van verschillende tactieken.¹⁹ Hoewel Pratt in haar boek niet ingaat op verslagen van koloniale reizigers in Nederlands-Indië, gaan deze echter vaak op dezelfde manier te werk. Pratt onderscheidt drie verschillende tactieken die ook terugkomen in de tekst van De Wit. Het gaat om het esthetiseren van het landschap, het creëren van een betekenisdichtheid in de beschrijvingen van het land en om de 'autoritaire relatie' tussen degene die beschrijft en het beschrevene. Van de esthetisering van het landschap is het hierboven weergegeven citaat een mooi voorbeeld. Hetzelfde geldt voor haar beschrijving van een moerasland bij zonsondergang:

Een bevende stralengloed schoot plotseling uit over de biezen en het rietgras van het moerasland, de glinsterende, met halmen doorprikte waterspiegel werd purperrood; langs het kanaal, dat voortgleed als een gloeiende lavastroom, leken de breed-bochtenlang de pisangbladeren fontein van purper licht, en de palmen en het fijne mimosa-gebladerde werden doorzichtig, bijna onstoffelijk, in den alles doorglorenden rozen schijn.²⁰

Het effect van deze esthetisering is dat er een beeld wordt gecreëerd van een paradijs, een beeld van een ideaal Indië. Maar daarnaast heeft deze esthetisering nog een ander gevolg: een land dat zo wonderschoon is, wordt daardoor gepresenteerd als een waardevol bezit. Het vraagt erom om gekoloniseerd te zijn.

De tweede tactiek die Pratt noemt is het creëren van 'betekenisdichtheid' door het gebruik van adjectieven en verwijzingen naar het land van herkomst van de auteur. De Wit maakt overvloedig gebruik van adjectieven: zij heeft het over 'een groot hart', 'verguld brons', 'purperen licht-lansen' etc.²¹ En zij verwijst herhaaldelijk naar Nederland. Zo vergelijkt ze het jonge gras op de grond onder tamarindebomen met 'het groen van een voorjaarswei in dat land van frischheid, Holland'.²² Deze adjectieven en referenties dragen dus bij aan de esthetisering van het land terwijl ze voor de lezer tegelijkertijd van het vreemde, Indië, iets vertrouwd maken.

De laatste tactiek is het creëren van een autoritaire relatie tussen degene die waarneemt en wie of wat waargenomen wordt.²³ Het effect van die relatie is een claim op waarheid; er wordt gesuggereerd dat wat de auteur zegt, waar is. De Wit is bijvoorbeeld bijzonder stellig in haar uitlatingen over de Javanen en Java. Zo beweert zij: 'Men kan met recht zeggen dat de dessa het ouderlijk huis in het groot is van den Javanen.' En: 'Nederigheid echter, of beter nog, verachting voor de dingen waar naar de menschen het meest haken, stemt hen goedgunstig.' De stelligheid waarmee zij deze beweringen doet, is er verantwoordelijk voor dat die voor de lezer de enige juiste

lijken. Als zij stelt dat men *met recht* kan zeggen dat de dessa het ouderlijk huis is van de Javaan, hoe kan de lezer dit dan nog in twijfel trekken? Een ander voorbeeld dat dit duidelijk maakt, is wanneer De Wit over Java zegt: 'Het heele eiland is één uitgebreid rijstveld.'²⁴ Opvallend is het feit dat ze een generalisering maakt over heel Java, terwijl zij in haar boek slechts één reis maakt en niet verder komt dan West-Java.²⁵

Hij behoort bij dien grond als een natuurlijk voortbrengsel er van

Aan onze voeten, ver beneden, lag een bruin gehucht te midden van sawahs, als een leeuwerikennest in het klaverveld; en de bergen waartusschen sedert zonsopgang onze weg heengeslingerd was, hingen ver in het westen als zware wolken, bruin en paars van tint en verrukkelijk halfdoorzichtig lichtblauw.²⁶

In haar boek introduceert Pratt tevens het concept 'anti-conquest', dat ze toepast om te laten zien hoe kolonistoren het vermijden om kritische vragen te stellen over hun aanwezigheid in de kolonie. Pratt stelt dat Europeanen op hetzelfde moment dat zij zich onschuldig voordoen met betrekking tot het in bezit nemen van de kolonie, zij hun hegemonie of suprematie bevestigen.²⁷ Een voorbeeld hiervan is wanneer De Wit beschrijft hoe de inheemse bevolking in het bezit kan komen van een stuk land: 'Elke inlander, die op die wijze land wenscht te verkrijgen, kan toestemming vragen aan het Gouvernement, dat nu de plaats der oude Sultans ingenomen hebbende, beschouwd wordt 'als Souverein van den grond'. Die toestemming wordt nooit geweigerd.'²⁸

Hoewel ze weet dat de Nederlanders de plek van de oude sultans in hebben genomen, staat ze kritiekloos tegenover de Nederlandse aanwezigheid en hegemonie in Indië. Die aanwezigheid wordt als het ware gelegaliseerd, als zij de lezer uitlegt dat iedereen via het Gouvernement werk kan vinden, en er dus geen werkloosheid en armoede hoeft te zijn: 'Er behoeven geen werklozen te zijn; er zijn geen armen in onzen zin van het woord.'²⁹ Maar vragen over hoe het gebied door Nederland verkregen is, worden niet gesteld.

Er zijn verschillende manieren waarop vragen over de aanwezigheid van de kolonistator ontweken kunnen worden. Een veelvoorkomende manier is door het land in de reisverhalen af te schilderen als een leeg land. Het is echter lastig om een land als leeg te beschrijven wanneer er al mensen wonen. Dit probleem kan omzeild worden door de inheemse bevolking te beschrijven als onderdeel van de flora en fauna van het land. Dat is wat er in *Java, feiten en fantasiën* lijkt te gebeuren. De Wit gebruikt bijvoorbeeld dezelfde kleuraanduiding voor het beschrijven van de natuur en de lokale bevolking. Zij hebben 'lichamen als bronzen beelden', terwijl de palmbomen 'schitterden als verguld brons'. De baboe zingt als de natuur: 'vaag en onbestemd als het ruischen van riethalmen en bladeren in het bosch'.³⁰ De nauwe band tussen de

inheemse bevolking en het Indische landschap wordt door De Wit verder, op schilderachtige wijze, uitgewerkt:

Hij is een schepsel van het veld. Zijne buigzame gespierde gestalte, zijne donkere huid, die vèrten-zoekende blik in zijne oogen, de vorm zijner voeten met de korte sterke van elkaar afstaande teenen: – zijn geheele voorkomen doet onmiddellijk voor onze verbeelding een achtergrond van boomen en struiken oprijzen, met vlietend water, zonneschijn, open ruimten waar de wind in speelt, en naakte bruine aarde.³¹

Soms vormen de donkere gestalten van de inheemse bevolking letterlijk 'de voltooiende toets':

En aan de natuur van Java, met hare vreemde kleuren, tegelijk schel en gedempt, met haar rijken plantengroei en plotselinge wisselingen te midden van schijnbare eentonigheid, ontbreekt de laatste voltooiende toets, wanneer er zich geen donkere gestalten door bewegen.³²

Java's overweldigende natuur, door J.C. Greive naar A. Salm, 1872. Collectie KITLV.

De Wit geeft vervolgens zelf aan hoe haar beschrijving geëvalueerd moet worden wanneer zij op haar gezag van deskundige meedeelt: 'Landschap en menschen zijn elkaars natuurlijke aanvulling en verklaring. Vandaar de schilderachtige en poëtische bekoring van den Javaan onder den vrijen hemel.'³³

Een ander voorbeeld waar De Wit de inheemse bevolking als deel van het land afschildert, biedt het volgende citaat waarin een Javaan door het landschap loopt:

Nu en dan gaat een inlander over het veld, langzaam zich voortbewegend langs een onzichtbaar paadje. Hij stoort de eenzaamheid niet. Hij behoort bij dien grond als een natuurlijk voortbrengsel er van, bijna evenzeer als de krekels, die tjirpen tusschen de grashalmen, de slangen, die in en uit schieten tusschen de barsten van den hardgebakken grond, en de magere koeien op wier rug de zwarte wachter-vogels zitten.³⁴

De Javaan is hier deel van de flora en fauna. Hij is geen stoorzender in het landschap, maar hij is er een natuurlijk voortbrengsel van. Zo suggereert De Wit dat de inheemse bevolking volledig onderdeel is van de natuur, op een veel implicietere manier dan het op het eerste gezicht lijkt. Ook het citaat aan het begin van deze paragraaf suggereert dit, omdat de schrijfster de inheemse huizen ('een bruin gehucht') vergelijkt met een leeuweriksnest. Het effect van deze representaties is dat het niet relevant is om zich bezig te houden met de vraag hoe het land is verworven. Het is namelijk niet op een ander veroverd. Het was leeg, en er valt niets te veroveren als een land leeg is.

Besluit

En dit is ook de reden waarom Java voor mij, zoowel als voor zoo velen, die het niet met het lichamelijk oog alléén aanschouwden, steeds moet blijven het land van droomen en dichten, het Betooverde Eiland, waar het onschuldige geloof en de blijde gedachten, die het voorrecht zijn van kinderen en kinderlijke volkeren, hun gelukkig thuis hebben.³⁵

De titel *Java, feiten en fantasiën* suggereert dat het verhaal zowel uit feiten als fictie bestaat. Wanneer De Wit het over feiten heeft, suggereert ze een bepaalde objectiviteit, en het is heel goed mogelijk dat ze zelf in de veronderstelling verkeerde dat ze objectief was. Maar uit de analyse blijkt dat haar tekst op verschillende manieren het koloniale gedachtegoed uitdraagt: zowel expliciet als impliciet. De feiten uit haar titel zijn niet zo objectief als ze op het eerste gezicht misschien lijken. Er is eerder sprake van 'luchtige fantasiën' dan van 'stevige solide feiten', om De Wits eigen woorden te gebruiken. Door de esthetisering van het landschap, het door middel van adjectieven creëren van een koloniaal referentiekader en door de autoritaire positie die zij inneemt, sluit zij in de beschrijving van haar reis door Java aan bij het bestaande koloniale discours. Hierdoor legitimeert zij de Nederlandse aanwezig-

heid in Indië, terwijl zij tegelijkertijd de 'onschuld' van deze aanwezigheid suggereert. Deze impliciete en expliciete uitingen van het koloniale discours dragen bij tot de bestaande beeldvorming van Indië. Met haar expliciete uitingen, zoals de vergelijking van Javanen met kinderen, honden, elfen en kabouters, poneert zij bepaalde ideeën en beelden. Haar impliciete uitingen bevestigen deze ideeën en beeldvorming op een subtiële manier.

Met bovenstaande regels eindigt De Wit haar boek *Java, feiten en fantasiën*. Het toont een aantal kenmerken die in dit artikel besproken zijn. Java is 'een betoverd eiland', dat bewoond wordt door kinderlijke volken. In haar voorwoord schreef De Wit dat ze graag wilde weten waarom kinderen en eenvoudige lieden over Indië als een wonderland spreken. Zij zocht een antwoord op die vraag, maar aan het einde van haar reis heeft zij dat niet gevonden. Indië is voor Augusta de Wit altijd een wonderland gebleven: een 'land van dromen en dichten'.

Meer dan banale soosverhalen

De Indische schetsen van Justus van Maurik

Jeroen Dewulf

Sinds Rob Nieuwenhuys hem opvoerde in zijn *Oost-Indische spiegel* (1972), is de naam Justus van Maurik (1846-1904) in de Indische literatuur bijna onlosmakelijk verbonden met die van Bas Veth. Van Maurik vertegenwoordigt daarbij zo'n beetje in alles het tegenovergestelde van die andere zakenman die eveneens zijn indrukken over Indië op papier zette. Terwijl Veth in *Het leven in Nederlandsch-Indië* (1900) een kritisch, bijna meedogenloos portret schilderde over de Indische maatschappij, wordt Van Mauriks *Indrukken van een 'Tòtòk'* (1897) steevast met de weinig vleiende adjectieven 'oppervlakkig', 'stereotiep', 'burgerlijk', 'koloniaal', 'argeloos' en 'onwetend' beoordeeld.¹ Toch is het Indiëbeeld in *Indrukken van een 'Tòtòk'* niet zonder belang. Van Maurik was immers een van de meest gelezen auteurs van zijn tijd en had daardoor een enorme invloed op hoe de mensen thuis over het leven in Indië dachten. Bovendien was zijn werk minder oppervlakkig dan tegenwoordig wordt gedacht.

Geboren in Amsterdam in 1846 combineerde Justus van Maurik een leven als zakenman in de sigarenhandel met het schrijven van literatuur. In zijn blijspelen, verhalen en feuilletons staat steevast zijn geboortestad centraal. Zijn talent om bij toeschouwers en lezers een lach en een traan te ontlokken maakte Van Maurik tot een van de populairste schrijvers van zijn tijd. Hij stond vooral bekend om het creëren van bepaalde typen – de keukenmeid, de Duitser, de dronkaard, de matroos, de Jood – elk met hun eigen kleurrijke taalvariant. Van Maurik was ook bekend als causeur en stemvirtuoos die uitblonk in het nabootsen van de meest uiteenlopende accenten die in het toenmalige Amsterdam te horen waren. Diepzinnig was zijn literatuur niet. Zijn humor verkreeg hij door stereotypen over bepaalde bevolkingsgroepen uit te vergroten en ook ontroerende taferelen waren veelal gekenmerkt door een ondertoon van burgerlijke zelfgenoegzaamheid. Zijn kaskraker *Een bittere pil* (1873), bijvoorbeeld, is een klucht over moderne ideeën over de rol van de vrouw in het huwelijk en de onzin van de 'eenmanspasie'.

Ook in zijn eigen tijd wekte de humor van Van Maurik al negatieve reacties op. Zo haalde de naturalist Frans Netscher in de eerste jaargang van *De Nieuwe Gids* vernietigend uit naar de literatuur van Van Maurik: